

บทความวิจัย

การศึกษาการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา
กรณีศึกษา: โรงเรียนบ้านดอนทราย จังหวัดนครศรีธรรมราช
The Study of the School and Community Participation
in Education Management

Case Study: Baan Don Sai School, Nakorn Sri Dhammaraj Province

ดนุลดา จามจุรี¹

E-mail: Jdanulada@gmail.com

จตุพร ขาวมาลา²

มธุรส ประภาจันทร์

จริยา ทองหอม³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา และผลการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา พื้นที่ในการศึกษาคือ โรงเรียนบ้านดอนทราย จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้เทคนิคการถอดบทเรียนโดยวิธีการเล่าเรื่อง (story telling) ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับความร่วมมือ (to collaboration) ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้แก่ ปัจจัยด้านชุมชน ปัจจัยด้านโรงเรียน และปัจจัยด้านยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม ผลจากการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่า โรงเรียนสามารถพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนทั้งอาคารสถานที่และคุณภาพในการจัดการเรียนรู้ และการเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ของชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำกิจกรรม และถ่ายทอดภูมิปัญญา ค่านิยม และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับลูกหลานของชุมชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน การจัดการศึกษา

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² นิสิตปริญญาเอก สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Abstract

This research aims to study three aspects of school and community participation in educational management which are it's characteristics of school and community participation in educational management, the factors that influence school and community participation, and the results. The research was done in Baan Don Sai school, Nakorn Sri Dammaraj by conducting a lesson learned using story telling technique. The results show that the characteristics of school and the community participation is at the level "to collaboration", both formal and informal in educational management. Factors that influence the process of school and community participation are community factors, school factors, and participation strategy factor. Results of school and community participation in educational management are the quality development of school both in the quality of building and learning, the school became the learning center of the community in doing activities, local knowledge exchanging and transferring local norm to the next generation.

Keywords: school and community participation, education management

บทนำ

การศึกษาถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรมและอุดมการณ์ทางสังคม ตลอดจนการส่งเสริมให้เกิดสังคมฐานความรู้เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต การทำให้การศึกษาสามารถสนองตอบต่อความต้องการดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและทุกภาคส่วนของสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

จากนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้มีการประกาศยุบโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนไม่ถึง 60 คน ด้วยเหตุผลว่ารัฐบาลไม่มีกำลัง

งบประมาณพัฒนาโรงเรียนทุกแห่ง และไม่สามารถนำงบประมาณจากเงินภาษีมาดูแลทุกโรงเรียนได้เท่าเทียมกัน ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนน้อยกว่า 60 คน มีทั้งหมด 5,962 โรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) ในจำนวนดังกล่าว โรงเรียนบ้านดอนทราย จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นโรงเรียนหนึ่งที่อยู่ในเกณฑ์จะต้องถูกยุบตามนโยบายของรัฐบาล แต่เมื่อศึกษาประวัติของโรงเรียนบ้านดอนทราย พบว่า โรงเรียนแห่งนี้เคยถูกปิดและเปิดใหม่ถึง 2 ครั้ง แต่ด้วยความเข้มแข็งของภาคประชาชนในการมีส่วนร่วม

ผลักดันให้รัฐคืนโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของชุมชนกลับคืนมา ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษาจากมุมมองของคนที่อยู่ในพื้นที่ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา และผลจากการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา

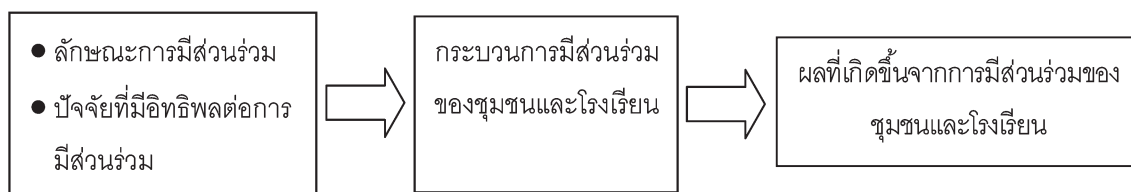
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษาจากมุมมองของคนในพื้นที่ กรณีโรงเรียนบ้านดอนทราย จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา กรณีโรงเรียนบ้านดอนทราย จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษาผลการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา กรณีโรงเรียนบ้านดอนทราย จังหวัดนครศรีธรรมราช

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและ

ชุมชนพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านการบริหาร และปัจจัยด้านชุมชน ทั้งนี้ ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาจะเป็นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมิน ผลการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทั้งทางตรงและทางอ้อม และเพื่อขับเคลื่อนให้กระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยแบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน (to inform) ระดับที่ 2 การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (to consult) ระดับที่ 3 การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม (to involve) ระดับที่ 4 การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นหุ้นส่วนหรือภาคี (to collaborate) และระดับที่ 5 การเสริมสร้างพลังอำนาจแก่คนในชุมชน (to empower) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2550) อันจะนำไปสู่ผลการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนและชุมชน ทั้งนี้ กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้แสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ ใช้เทคนิคการถอดบทเรียน โดยวิธีการเล่าเรื่อง (story telling) ทั้งจากการสัมภาษณ์ระดับลึก (in-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (focus group) ร่วมกับการวิเคราะห์เอกสาร (document analysis) การสังเกตและจดบันทึก (observation and field-note) ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา จากมุมมองของผู้ที่อยู่ในพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษา โรงเรียนบ้านดอนทราย จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้ให้ข้อมูลสำหรับการศึกษานี้ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดอนทราย ข้าราชการครู และครูอัตราจ้าง ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ผู้ปกครองนักเรียน และตัวแทนชุมชน จำนวน 10 คน

ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษา ระหว่างเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2556

1. การเก็บข้อมูล

1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนและคณะครู ซึ่งประกอบด้วย ข้าราชการครู และครูอัตราจ้าง ซึ่งเป็นคนในพื้นที่และส่วนหนึ่งอยู่ในเหตุการณ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จำนวน 4 คน ประเด็นในการสัมภาษณ์ประกอบด้วย บทบาทของโรงเรียนในการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บทบาทของชุมชนต่อการดำรงอยู่ของโรงเรียน และการปรับตัวของ

โรงเรียนในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลง

1.2 การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน และตัวแทนชุมชน จำนวน 6 คน ประเด็นในการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการศึกษา บทบาทของโรงเรียนในการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บทบาทของชุมชนต่อการดำรงอยู่ของโรงเรียน และการปรับตัวของโรงเรียนในบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลง

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ระดับลึก และการจัดสนทนากลุ่ม นำมาถอดเทปเสียงอ่านเพื่อทำความเข้าใจ และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด จากนั้นทำการเปิดรหัส (open coding) จัดหมวดหมู่ของข้อมูล (categorize data) ตามคุณสมบัติ (properties) ของมโนทัศน์ (concept) แต่ละกลุ่มและแยกข้อมูลที่มีความหมายสามารถใช้อธิบายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน และโรงเรียนออกจากข้อมูลที่ไม่มีความหมายและไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

1.2 ข้อมูลที่จัดหมวดหมู่แล้วนำมาแปลความหมายข้อมูล (interpreting data) เพื่อเขียนคำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะปัจจัยที่มีอิทธิพลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนและชุมชน โดยอาศัยความไวทางทฤษฎี (theoretical sensitivity) ที่ได้จาก

การศึกษาแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน

1.3 สร้างมโนทัศน์เชิงทฤษฎี (theoretical coding) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีโดยอาศัยการตีความ (interpretation) แล้วกำหนด (construct) ข้อเสนอ (proposition) และสร้างมโนทัศน์เชิงทฤษฎี (theoretical coding)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชนและโรงเรียน

1. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชน

ชุมชนบ้านดอนทราย ตั้งอยู่ในอำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง ระบบคมนาคม สาธารณูปโภค และการสื่อสารจึงยังไม่สะดวกและทั่วถึง สภาพเศรษฐกิจของประชากรส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวนผลไม้ ทำสวนยาง และรับจ้างทำงานทั่วไป ลักษณะการเมืองการปกครอง มีระบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้นำ และมีระบบการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ได้แก่ หมู่บ้าน ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ ด้านการศึกษา มีโรงเรียนบ้านดอนทรายและโรงเรียนใกล้เคียงอีก 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านลำหับ และโรงเรียนบ้านสมควร วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่แบบสังคมเกษตรกรรม ยึดมั่นในการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมตลอดจนความเชื่อทางพระพุทธ

ศาสนาและการสืบทอดพิธีกรรมต่างๆ จากบรรพบุรุษ นอกจากนี้การอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชนมีลักษณะเป็นแบบเครือญาติ มีความเอื้ออาทร และความสามัคคี ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสงบสุขตลอดมา

2. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโรงเรียน

โรงเรียนบ้านดอนทราย ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลควนหนองควัว อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3 เปิดทำการเรียนการสอนครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2501 โดยอาศัยความร่วมมือของชาวบ้านมอบที่ดินจำนวน 9 ไร่ เพื่อสร้างโรงเรียนพร้อมเงินทุน 700 บาท ต่อมาในปี พ.ศ. 2519 โรงเรียนได้ปิดตัวชั่วคราวเนื่องจากมีครูเสียชีวิตจากเหตุการณ์ไม่สงบมีการชุมนุม และปล้นฆ่า ต่อมาได้เปิดทำการสอนใหม่ในปีเดียวกัน โดยให้ตำรวจตระเวนชายแดนมาช่วยทำการสอนแทนครู

ในปี พ.ศ. 2549 นักเรียนเริ่มลดจำนวนลงจาก 200 คน ในปีพ.ศ. 2548 เหลือ 32 คน เนื่องจากผู้ปกครองเริ่มมีความไม่มั่นใจในคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา จึงย้ายนักเรียนไปเรียนที่อื่น ทำให้ในปี พ.ศ. 2550 โรงเรียนต้องหยุดทำการสอนเป็นครั้งที่ 2 จากการย้ายนักเรียนในครั้งนั้น ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ปกครองเป็นอันมาก ที่ต้องรับภาระจากการเพิ่มค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และเสียเวลาในการส่งบุตรหลานไปโรงเรียน ดังนั้นในช่วงปลายปีการศึกษา 2550 ผู้นำชุมชนและผู้ปกครองจึงขอให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช

เขต 3 อนุมัติเปิดทำการเรียนการสอนตามปกติใหม่อีกครั้ง โดยยื่นเงื่อนไขขอรับการแต่งตั้งผู้บริหารและครูใหม่ทั้งหมด จนกระทั่งโรงเรียนได้เปิดการเรียนการสอนใหม่ในปีการศึกษา 2551 โดยในช่วงแรกมีนักเรียนทั้งหมด 21 คน ครู 2 คน เปิดสอนในระดับปฐมวัย และระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 1-3

ตอนที่ 2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านดอนทรายสรุปได้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่เป็นทางการ เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่กำหนดไว้ชัดเจนในแผนปฏิบัติการประจำปี เช่นการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา การประชุมผู้ปกครอง เป็นต้น โดยการกำหนดกิจกรรมในแผนปฏิบัติการจากข้อมูลที่รอบด้าน เช่น แนวนโยบายด้านการจัดการศึกษาระดับชาติ ข้อมูลของโรงเรียนในทุกมิติ และข้อมูลของชุมชน เป็นต้น เพื่อให้แผนครอบคลุมการพัฒนาในทุกระดับ

รูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โรงเรียนได้เปิดช่องทางการสื่อสารไว้หลากหลายช่องทาง มีการแก้ปัญหานักเรียนร่วมกันระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน นอกจากนี้ จัดให้มีการประชุมทุกเย็นที่หน้าเสาธง ซึ่งเป็นช่วงที่มีผู้ปกครองมารับลูกหลาน เป็นวิธีที่ได้มาซึ่งข้อมูลและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ

2. กระบวนการมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการของโรงเรียนบ้านดอนทราย เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและรับทราบข้อมูลการบริหารอย่างเปิดเผย โดยแจ้งกระบวนการทำงานและผลการดำเนินงานให้คนในชุมชนได้รับทราบในทุกขั้นตอน ผ่านคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครองของนักเรียน เพื่อเป้าหมายคือ คุณภาพการศึกษาของนักเรียนและการดำรงอยู่ของโรงเรียน จึงได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาดังนี้

การค้นหาปัญหา โรงเรียนบ้านดอนทรายมีระบบการบริหารจัดการที่เอื้อต่อการได้มาซึ่งข้อมูลที่จำเป็นต่อการตัดสินใจแก้ปัญหา โดยกำหนดช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้ข้อมูลปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง และสามารถแก้ไขปัญหาค้นพบที่ การเสนอปัญหาในช่องทางที่เป็นทางการจะเสนอผ่านคณะกรรมการสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ผู้อำนวยการโรงเรียน และครู เพื่อวางแผนแก้ไขปัญหา ส่วนการเสนอในช่องทางที่ไม่เป็นทางการ สามารถเสนอผ่านครู ผู้ปกครอง หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น หรือการพบปะในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อรับฟังความคิดเห็นในมุมมองที่หลากหลาย หากเห็นว่าปัญหาไม่มีความซับซ้อนจะดำเนินการแก้ไขเลย แต่ปัญหาใดที่มีความซับซ้อนและต้องการความร่วมมือจะเสนอผ่านคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อนำเข้าที่ประชุมแก้ไขปัญหาร่วมกัน

การวางแผน โรงเรียนบ้านดอนทราย ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการศึกษา กล่าวคือ การกำหนดคุณลักษณะที่คาดหวังของนักเรียนให้มีความรู้ความสามารถในการใช้ชีวิตทั้งตามวิถีปกติทั่วไป และวิถีชุมชนของตนเอง คณะกรรมการสถานศึกษาและโรงเรียนกำหนดนโยบายและวางแผนการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายภาครัฐและความต้องการของชุมชน มีการบูรณาการหลักสูตรแกนกลางกับวิถีการดำรงชีวิตของท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นเข้ามาร่วมถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งที่เป็นประเพณีต่างๆ ของชุมชน เช่น งานเดือนสิบ และวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การทำเกษตรกรรม เป็นต้น

การปฏิบัติการ โรงเรียนบ้านดอนทราย ได้กำหนดรูปแบบการสอนที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียนให้มีความรู้และเข้าใจในวิถีชุมชน ตลอดจนวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นของตนเอง เช่น จัดเวทีการประชุมร่วมกันระหว่างผู้ปกครอง ครู และนักเรียน ในช่วงเย็นทุกวัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการสรุปบทเรียนประจำวันของนักเรียน ผู้ปกครองจะร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับสภาพของชุมชน การจัดการเรียนรู้ร่วมกับสมาชิกในชุมชนสอนนักเรียนทำขนมพื้นบ้าน หรือทำขนมในงานเดือนสิบซึ่งเป็นประเพณีของท้องถิ่น การให้ผู้ปกครองเล่าวิธีการทำนา การให้นักเรียนไปช่วยงานในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของจิตอาสา และกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน เป็นต้น

การติดตามและประเมินผล โรงเรียนบ้านดอนทรายมีการสื่อสารกับชุมชนในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ตลอดจนแจ้งให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรค และการขอสนับสนุน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย ทั้งให้ชุมชนช่วยสอดส่อง และร่วมติดตามประเมินผลนักเรียนทั้งที่เป็นบุตรหลานและสมาชิกของชุมชน เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้ทันทั่วถึง จึงทำให้ได้รับความร่วมมือจากชุมชนมาโดยตลอด เช่น ในการประเมินคุณภาพโรงเรียนโดยองค์กรภายนอก โรงเรียนจะแจ้งให้ผู้ปกครองรับทราบการดำเนินการ ตลอดจนความต้องการการสนับสนุน ซึ่งชุมชนจะเข้ามาให้การช่วยเหลือ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยเรียบร้อย หรือในกรณีที่นักเรียนมีปัญหาเรื่องการเรียน เมื่อกลับบ้านแล้วไม่สามารถทำการบ้านได้ ผู้ปกครองจะโทรศัพท์ประสานให้ครูผู้สอนรับทราบเพื่อช่วยแก้ไขปัญหา อีกทั้งยังมีการแจ้งผลการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนให้ผู้ปกครองและชุมชนรับทราบ เป็นต้น

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

1. ปัจจัยด้านชุมชน ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

ปัจจัยด้านสังคม ชุมชนบ้านดอนทรายเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ก่อตั้งมาอย่างยาวนาน สภาพสังคมมีลักษณะเป็นสังคมเกษตร อยู่ร่วมกันแบบครอบครัวขยาย อัตราการย้ายเข้าออกของประชาชนในชุมชนมีค่อนข้างน้อย ผู้ที่ย้ายออก

ส่วนใหญ่จะเป็นคนรุ่นใหม่ que ไปทำงานต่างจังหวัด แต่ครอบครัวและเครือญาติยังอยู่ในชุมชนจึงทำให้ลูกหลานในชุมชนไม่ถูกทอดทิ้ง และได้รับการดูแลอย่างอบอุ่น ทั้งได้เรียนรู้วัฒนธรรมและการแสดงบทบาททางสังคมโดยผ่านครอบครัว ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้ความสำคัญกับผู้อาวุโส และยอมรับนับถือระบบอาวุโส และรวมถึงกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทเป็นผู้นำของชุมชน และผู้นำในการพัฒนา สมาชิกของชุมชนมีสำนึกต่อส่วนร่วมและมีความเป็นเอกภาพสูง ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และการผลักดันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ชุมชนร่วมกันกำหนดไว้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ชุมชนบ้านดอนทรายมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามที่ส่งเสริมสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมที่เข้มแข็ง เช่น การมีจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร ความสามัคคี ทั้งยังได้ส่งเสริมสมาชิกของชุมชนให้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นรากเหง้าของท้องถิ่น เช่น การร่วมจัดกิจกรรมกับโรงเรียน ทำขนมข้าวพองเดือนสิบเพื่อนำไปทำบุญ และแบ่งปันให้กับผู้ปกครอง การให้นักเรียนได้ช่วยเหลืองานที่จัดขึ้นในชุมชนด้วยจิตอาสา การช่วยเหลือโรงเรียนของกลุ่มผู้ปกครองในการทำอาหารเลี้ยงแขกผู้มาเยือนด้วยความรู้สึกรับผิดชอบและภาคภูมิใจร่วมกัน การให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดวัฒนธรรมชุมชนให้กับนักเรียน เป็นต้น

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านดอนทรายประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป มีรายได้ไม่สูง

มากนัก แต่เพียงพอที่จะสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ สภาพชุมชนมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลและแบ่งปันซึ่งกันและกัน สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนจึงไม่เดือดร้อนมากนัก

ปัจจัยด้านการปกครอง การปกครองในชุมชนบ้านดอนทรายมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ รูปแบบการบริหารชุมชนอยู่ในรูปคณะกรรมการ ซึ่งกลุ่มที่เป็นผู้นำชุมชนและคณะกรรมการมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ ทำให้การใช้อำนาจการปกครองในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมสามารถดำเนินการได้สะดวกและรวดเร็ว นอกจากนี้คนในชุมชนก็ให้การยอมรับในบทบาทของผู้นำ ทำให้ชุมชนมีความเป็นเอกภาพ และสามารถขอความร่วมมือในการพัฒนาได้ง่าย

ปัจจัยด้านการมีจิตสำนึกร่วมกัน จุดเริ่มต้นในการจัดการศึกษาของชุมชนบ้านดอนทราย เกิดจากความต้องการพัฒนาคนในชุมชนให้รู้หนังสือ สามารถประกอบสัมมาอาชีพได้ ชุมชนจึงได้ร่วมกันสร้างโรงเรียนด้วยพลังของชุมชนเอง มีความรู้สึกเป็นเจ้าของที่จะร่วมกันรักษาและพัฒนาให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนตลอดไป

2. ปัจจัยด้านโรงเรียน

ความศรัทธาของชุมชนต่อโรงเรียน จากการบริหารของโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่นั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมแก้ไขปัญหา และประเมินผล ทำให้โรงเรียนสามารถแก้ไขปัญหาได้สอดคล้อง

กับความคาดหวังของชุมชน อีกทั้งทำให้ชุมชนได้เห็นถึงความมุ่งมั่นและความตั้งใจในการทำงานของโรงเรียน ประกอบกับโรงเรียนสามารถดำเนินงานได้บรรลุเป้าหมายให้เห็นเป็นรูปธรรม ทั้งในเชิงโครงสร้าง และคุณภาพของนักเรียน ชุมชนจึงมีความศรัทธาต่อทั้งผู้อำนวยการและครูในโรงเรียน

ความสามารถในการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน โรงเรียนบ้านดอนทรายมีการพัฒนาทั้งโครงสร้างให้มีความพร้อมต่อการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาคุณภาพด้านการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนได้พัฒนา นักเรียนทั้งทักษะทางปัญญา ทักษะทางสังคม และการเรียนรู้คุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการจัดสอนเสริมให้นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น ผลสอบ O-NET ของโรงเรียนได้ในลำดับที่ดีขึ้น และได้คะแนนวิชาคณิตศาสตร์สูงเป็นอันดับ 1 ของอำเภอ ผลจากการร่วมกันพัฒนาการศึกษาเป็นผลให้คะแนนคุณภาพของโรงเรียนจากการประเมินของ สมศ. อยู่ในอันดับที่ดีขึ้น นับเป็นความภาคภูมิใจในความสำเร็จของโรงเรียนและชุมชนที่ร่วมกันสร้างขึ้น ด้านการส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น โรงเรียนได้ออกแบบการสอนที่ส่งเสริมวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมโดยบูรณาการทุกชั้นปี รวมถึงการจัดกิจกรรมให้ชุมชนได้เข้ามา ร่วมให้ความรู้แก่นักเรียนเพื่อสืบสานวัฒนธรรมของชุมชน

3. ปัจจัยด้านยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม
การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โรงเรียน

บ้านดอนทรายมีกลยุทธ์การบริหารในเชิงรุกและเอื้อต่อการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การจัดสถานที่ประชุมของชุมชนไว้ที่โรงเรียน และอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนต่อการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น การให้ครูและนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ผู้บริหารของโรงเรียนยังมีความสามารถในการประสานความร่วมมือกับภาคส่วนอื่นๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อสนับสนุนด้านการศึกษา เช่น การประสานให้มีการเรียนการสอนเชื่อมต่อการเรียนทางไกลผ่านดาวเทียมจากโรงเรียนไกลกังวล การประสานให้ศิษย์เก่ามาสอนเสริมให้รุ่นน้อง การประสานความร่วมมือในการบริจาคทุนการศึกษาหรืออุปกรณ์การเรียนรู้ให้นักเรียน การทำบันทึกข้อตกลงกับชุมชนและผู้มีจิตศรัทธาเพื่อการพัฒนาการจัดการศึกษา เป็นต้น

การสร้างความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน
โดยมีดำเนินงานที่สำคัญดังนี้

1) **สร้างวิสัยทัศน์ร่วม** จากปัญหาที่การศึกษาของโรงเรียนไม่ได้คุณภาพ มีนักเรียนอ่านหนังสือไม่ออกอยู่จำนวนมาก ชุมชนและโรงเรียนจึงได้กำหนดเป้าหมายร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งถือเป็นวิสัยทัศน์ร่วมที่ทุกฝ่ายจะต้องช่วยกันขับเคลื่อนให้สำเร็จ โดยโรงเรียนมีหน้าที่พัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ส่วนชุมชนช่วยสนับสนุนในสิ่งที่โรงเรียนต้องการ

2) **สร้างการรับรู้ร่วมกัน** ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยใช้หลากหลายช่องทางเพื่อให้ชุมชนและโรงเรียน

มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โรงเรียนจัดสถานที่ประชุมของชุมชนไว้ที่โรงเรียน วาระในการประชุมจะมีประเด็นของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยทุกครั้ง เป็นผลให้ชุมชนได้เข้ามาร่วมกันผลักดันการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของโรงเรียนมาโดยตลอด

3) ส่งเสริมให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ด้วยความประสงค์ให้โรงเรียนและชุมชนมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันจึงได้จัดสถานที่ประชุมของชุมชนที่โรงเรียน และอำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ให้กับชุมชนเมื่อต้องการ ทำให้โรงเรียนได้เป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ โรงเรียนยังได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การเรียนรู้โดยมีครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ร่วมประชุมในตอนเย็นของทุกวัน ทั้งจัดเวลาให้ชุมชนได้ร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่น ซึ่งช่วยต่อยอดให้นักเรียนสามารถประยุกต์การเรียนรู้ได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตตลอดจนการพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ๆ ได้

4) สร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ด้วยพลังของชุมชนที่ร่วมแรงร่วมใจ บริจาคทั้งทุนทรัพย์และแรงกายช่วยกันสร้างโรงเรียนจนสำเร็จดังนั้นเมื่อต้องเผชิญปัญหาอุปสรรคใดๆ ชุมชนก็จะรวมพลังกันเพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ จะเห็นได้จากเมื่อโรงเรียนต้องหยุดการเรียนการสอน ผู้นำชุมชน และผู้ปกครองของนักเรียน ตลอดจนสมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการเพื่อขอให้ทางราชการอนุญาตให้โรงเรียนเปิดทำการอีกครั้งจนสำเร็จ หรือในกรณีที่ชุมชนขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค ผู้นำ

ชุมชนก็ช่วยประสานกับทางราชการเพื่อขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลสำหรับชุมชน หรือผู้ปกครองของนักเรียนช่วยทำนาข้าวเพื่อนำมาเป็นอาหารกลางวันของนักเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้ทำบันทึกความเข้าใจ (MOU) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาในการจัดการศึกษาหลายฉบับ เช่น การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจ้างครู 1 ตำแหน่งของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล การสนับสนุนค่าใช้จ่ายประจำปีของผู้มีอุปการะคุณ เป็นต้น

ตอนที่ 4 ผลจากการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษา

1. ด้านโรงเรียน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ทำให้โรงเรียนสามารถพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนทั้งอาคารสถานที่ และคุณภาพในการจัดการเรียนรู้ โดยพบว่า โรงเรียนบ้านดอนทรายมีการพัฒนาคุณภาพด้านการศึกษาจนสามารถผ่านการประเมินของ สมศ. ในอันดับที่ดีขึ้นมาก ทั้งนักเรียนก็สามารถสอบ O-NET ได้ในลำดับที่ดีขึ้น สามารถสอบแข่งขันทางด้านวิชาการได้รับรางวัลหลายรางวัล เช่น วิชาคณิตศาสตร์ได้คะแนนสูงเป็นอันดับหนึ่งของอำเภอ เป็นต้น จากผลงานคุณภาพที่ได้รับ ทำให้ครูมีความภาคภูมิใจในงานเป็นอันมาก ครูท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า “ในช่วงแรกต้องแก้ปัญหาตลอด เพราะครูก็ไม่พอ เจ้าหน้าที่ก็ไม่พอ รู้สึกเหนื่อยมากๆ แต่เมื่อผลลัพธ์ออกมาก็หายเหนื่อย มีกำลังใจที่จะทำต่อ” นอกจากนี้ บุคคลภายนอกที่มาเยี่ยมโรงเรียนก็ได้ให้การยอมรับกับการใช้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่บูรณาการ

หลักสูตรแกนกลางกับวิถีชีวิตของชุมชน และ วัฒนธรรมท้องถิ่น

2. ด้านชุมชน

การมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ทำให้โรงเรียน ได้กลายเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ของชุมชน โดยเป็นสถานที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำ กิจกรรม และถ่ายทอดภูมิปัญญา ค่านิยมและ วัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับลูกหลาน ทำให้ภูมิ ปัญญาและวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของ ชุมชนไม่ถูกทอดทิ้ง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและ ชุมชนบ้านดอนทรายในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ ชุมชนบ้านดอนทรายนี้ อาจกล่าวได้ว่า เกิดจาก ความตระหนักของชุมชนต่อการศึกษา และการ ที่โรงเรียนได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมในการจัดการศึกษา ที่มีความเป็นรูปธรรม มากกว่าที่จะเป็นเพียงในนาม ซึ่ง White ได้ แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมจากเข้มข้นน้อย ที่สุดไปจนถึงระดับการมีส่วนร่วมเข้มข้นมากที่สุด ออกเป็น 4 แบบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมเพียงในนาม (nominal) การมีส่วนร่วมที่เป็นเครื่องมือ (instrumental) การมีส่วนร่วมเป็นตัวแทน (representative) และการมีส่วนร่วมเปลี่ยนแปลง (transformative) (White, 1996: p. 7) สำหรับการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนบ้าน ดอนทราย จากการศึกษาพบว่า การจัดการ ศึกษาของโรงเรียนบ้านดอนทรายเปิดโอกาสให้

ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งที่เป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ ซึ่งถือว่าเป็นการบริหารที่ให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับความร่วมมือ (to collaboration) มีการทำงานร่วมกันตั้งแต่ การค้นหาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติการ การติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ ข้อมูลของ ชุมชนจะสะท้อนออกมาในการตัดสินใจ ค่อนข้างสูง รูปแบบของความร่วมมือมีความเป็น ระบบ และกำหนดเป็นกิจกรรมการดำเนินงาน ที่ชัดเจน เห็นได้จากการออกแบบการเรียนรู้ที่ บูรณาการวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนเข้า มาในหลักสูตรการสอนซึ่งเป็นหลักสูตร แกนกลางที่ สพฐ. กำหนด โดยจัดให้ชุมชนได้ เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดความรู้กับ นักเรียน

จากงานวิจัยของ ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542) เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนและ โรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่กำหนดกระบวนการและแบบแผน การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการ จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เงื่อนไขทางด้าน บริหารของชุมชน เงื่อนไขเกี่ยวกับความคิด พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในชุมชน เงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อม ของชุมชน และเงื่อนไขด้านโรงเรียน รวมทั้งการ กำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน และโรงเรียนให้ตรงกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชน คือ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน คณะครู และผู้ปกครองนักเรียน สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการ

ศึกษาของชุมชนบ้านดอนทราย ได้แก่ ปัจจัยด้านชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านวัฒนธรรม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการปกครอง ปัจจัยด้านการมีจิตสำนึก ร่วมกัน ปัจจัยด้านโรงเรียน ประกอบด้วย ความศรัทธาของชุมชนต่อโรงเรียน และความสามารถในการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน และปัจจัยด้านยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การสร้างความ เป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน

กัญญา โพธิ์วัฒน์ (2548) ได้สรุปเงื่อนไขจากภายนอกในการศึกษาที่ม ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่าเงื่อนไขจากภายนอกโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของที่มีอยู่หลายประการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนนับว่าเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการเกิดที่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง เช่น การมีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน และการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเกิดจากตัวบุคคลเป็นสำคัญ เมื่อใดที่มีกิจกรรมในชุมชนก็จะพบผู้อำนวยการโรงเรียนเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมนั้นอยู่เสมอ รวมทั้งคณะครูก็เป็นที่ยึดของชุมชน การมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนและโรงเรียนจึงเป็นภาพที่แสดงถึงความกลมกลืนและเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน เช่นเดียวกับโรงเรียนและชุมชนบ้านดอนทราย ที่ชุมชนผูกพันกับโรงเรียนมาตั้งแต่ต้น เนื่องด้วยชุมชนร่วมกันสร้างโรงเรียนนี้ขึ้นมาและให้ความสำคัญในฐานะโรงเรียนของชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของที่จะร่วมกันรักษาและพัฒนาให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

ของชุมชนตลอดไป จึงให้ความร่วมมือทุกอย่างเท่าที่จะทำได้เพื่อให้โรงเรียนคงอยู่อย่างมีคุณภาพ ประกอบกับผู้อำนวยการโรงเรียนที่ถึงแม้จะไม่ใช่คนของท้องถิ่น แต่จากการทำงานที่เสียสละและทุ่มเทจนสามารถพัฒนาโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จ จนเป็นที่น่าพอใจของคนในชุมชน รวมถึงการมีสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน ด้วยการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นอย่างดีมาโดยตลอด การสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เป็นแรงจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

2. ผลจากการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน

ผลสืบเนื่องที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนได้ก่อให้เกิดการปรับปรุงแบบการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม นำไปสู่การกำหนดเป้าหมาย และการเลือกกิจกรรมที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งการเปิดช่องทางการติดต่อสื่อสารในหลายรูปแบบระหว่างชุมชนกับโรงเรียนที่ทำให้การมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ครู ผู้ปกครอง และชุมชนช่วยสนับสนุนให้กระบวนการเรียนการสอนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เน้นการบูรณาการ และการสร้างสรรค์กิจกรรมที่เกิดจากความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ การปรับปรุงและการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน และการพัฒนาชุมชนควบคู่กันไป จากการศึกษาพบว่า ผลสืบเนื่องที่เกิดจากการมีส่วนร่วมด้านโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมีคุณภาพและมาตรฐาน ความภาคภูมิใจในงาน และการ

ยอมรับจากภายนอก และด้านชุมชน ได้แก่ การขยายจิตสำนึกการมีส่วนร่วม การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน และการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหาร และการจัดการศึกษานั้น ทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 รวมถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้แนวทางการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน ซึ่งจำเป็นต้องมีการปฏิรูปเชิงโครงสร้างรองรับ และต้องกระจายอำนาจลงไปให้ถึงโรงเรียนหรือหน่วยปฏิบัติโดยตรง สิ่งรองรับที่สำคัญยิ่งสำหรับการศึกษาในลักษณะดังกล่าวก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ นอกเหนือไปจากการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา เพราะการจัดการศึกษาในอนาคต ตามแนวมาตรา 12 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้นจะจัดได้หลากหลายมากขึ้น แนวทางกระจายอำนาจการศึกษาจะมุ่งจุดหมายปลายทางไปที่การสนับสนุนโรงเรียนเรื่องการบริหารตนเองแบบอิสระ มีความคล่องตัวในการบริหารตัวเอง ให้เป็นโรงเรียนที่เข้มแข็ง ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นคนที่เข้มแข็ง เป็นนักบริหารมืออาชีพ การสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญ ทั้งนี้ การกระจายอำนาจการบริหารจัดการไปยังโรงเรียนอย่างชัดเจน จำเป็นจะต้องมีฐานการมี

ส่วนร่วมของประชาชนเข้ามารองรับการกระจายอำนาจไปที่โรงเรียนโดยตรง คณะกรรมการสถานศึกษาจะเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมโดยตรงมากยิ่งขึ้นในการปฏิรูปการเรียนรู้ การปฏิรูปการบริหารโรงเรียน การประกันคุณภาพภายในและการประกันคุณภาพจากภายนอก มีส่วนร่วมตรวจสอบการทำงานของสถานศึกษาโดยตรง โดยมีหัวใจสำคัญอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้และการที่ผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุดในกระบวนการศึกษาของโรงเรียน (อุทัย บุญประเสริฐ และคณะ, 2554) ซึ่งแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมีอิทธิพลอย่างสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจ ในฐานะที่เป็นมรรควิธี (mean) และเป้าหมาย (end) ดังที่ Pimbert ได้พูดถึงเรื่องนี้ว่า “ศักยภาพของการกระจายอำนาจในระดับประชาธิปไตยจะยิ่งใหญ่มากเมื่อถูกเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเคลื่อนไหวของชุมชนในระดับท้องถิ่น” (Pimbert, 2001: p.81 cited in Fitriah, 2010: p. 20)

ข้อเสนอแนะ

1. การจัดการศึกษาไม่ใช่ภารกิจของกระทรวงศึกษาธิการโดยลำพัง แต่การกระตุ้นส่งเสริม สร้างความรู้ ความเข้าใจให้ผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน ภาคธุรกิจ สถานประกอบการ สถาบันศาสนา องค์กรวิชาชีพ และทุกภาคส่วนของสังคม เห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษาเพิ่มขึ้น เป็นเรื่องที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

2. การกำหนดทิศทางของนโยบายและแผนการพัฒนาศึกษาควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และต้องกำหนดแผนที่มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม มีความต่อเนื่อง ยั่งยืน และสามารถปฏิบัติได้

3. การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์(paradigm) และวิสัยทัศน์ (vision) เกี่ยวกับงานการศึกษาของผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดชุมชนมากที่สุด ให้เห็นถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา อันจะส่งผลต่อสังคมโดยรวมและประเทศชาติในอนาคต

4. การส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายชุมชน และเครือข่ายการศึกษา เพื่อประสานความร่วมมือให้เกิดพลังในการพัฒนา และการแบ่งปันทรัพยากรที่คุ้มค่าและเป็นธรรม

5. การพัฒนาบุคลากรด้านการสอน ให้มีความสามารถในการออกแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักสูตรแกนกลางและวิถีชุมชน ตลอดจนให้มีความสามารถในการกำหนดกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และการพัฒนาชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

การนำข้อเสนอแนะจากการวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายชุมชนหรือยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน โดยเปลี่ยนวิถีวิทยาการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหรือการวิจัยและพัฒนาเพื่อการประยุกต์ใช้ทฤษฎีและการปฏิบัติซึ่งสามารถนำไปใช้จริงและทำให้ทฤษฎีกับการปฏิบัติเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. *ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดตั้ง รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2550*. สืบค้นวันที่ 8 ตุลาคม 2556. จาก <http://kormor.obec.go.th/discipline/>

กัญญา โพธิ์วัฒน์. (2548). *ทีมผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนประถมศึกษา: การศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (13 ธันวาคม 2550). *แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม*. สืบค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2556, จาก http://www.opdc.go.th/special.php?spc_id=3&content_id=301

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์. (2542). *การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อุทัย บุญประเสริฐ และคณะ. (8 ธันวาคม 2554).

บทที่ 7 การกระจายอำนาจด้านการศึกษาในประเทศไทย. ใน *การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 3 ประจำปี 2544: การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย*. ค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2556, จาก <http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php>

Fitriah, A. (2010). *Community Participation in Education: Does Decentralisation Matter? An Indonesian Case Study of Parental Participation in School Management*. (Master degree). Retrieved May, 6, 2011, from http://muir.massey.ac.nz/bitstream/handle/10179/1370/02_whole.pdf

White, S.C. (February, 1996). Depoliticising development: the uses and abuses of participation. *Development in Practice*. 6(1): 6-15.